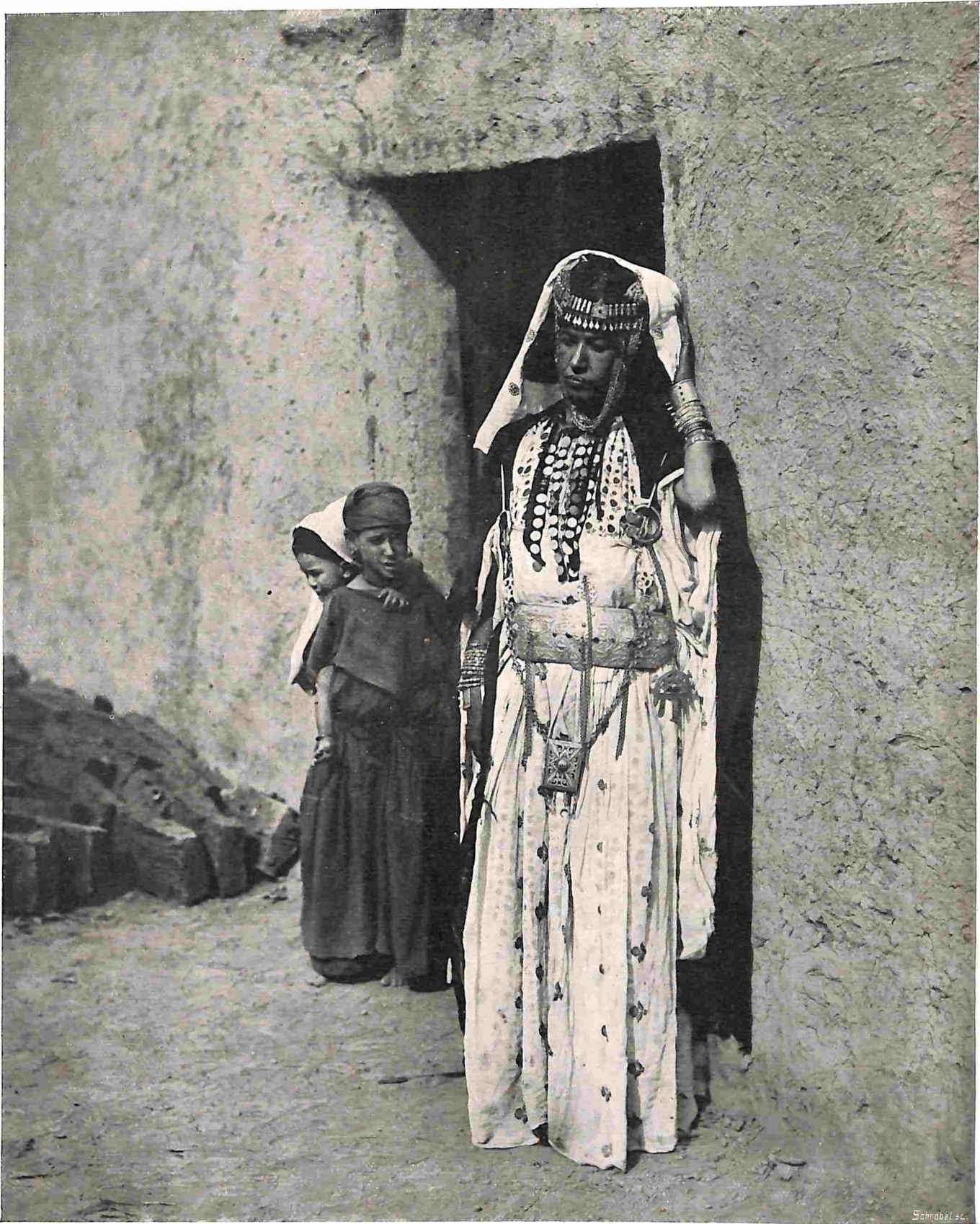

BUITEN

6te JAARGANG N°. 2.

ZATERDAG 13 JANUARI 1912.

VAN AFRIKA'S NOORDKUST. OULAD NAYL MET JONGERE ZUSJES.

BUITEN

Geïllustreerd Weekblad
aan het Buitenleven gewijd

INHOUD:

DE HERBERG OP DE GRENS (SLOT), NAAR HET FRANSCH
VAN G. LENÔTRE, DOOR F. C. J. S. . . . . BLZ. 16
EEN OUD VAERS . . . . . „ 17
PONTRESINA, DOOR P. J. DE BRUÏNE PLOOS VAN AMSTEL,
GEÏLLUSTREERD . . . . . BLZ. 18—20
VAN AFRIKA'S NOORDKUST (SLOT), DOOR G. POLVLIET,
GEÏLLUSTREERD . . . . . BLZ. 15 EN 19—22
REGENS, DOOR E. TH. W., GEÏLLUSTREERD . . . . . BLZ. 22
ARROWROOT, DOOR E. TH. W. . . . . „ 23
RUNDVEE, GEÏLLUSTREERD . . . . . BLZ. 23—25
ZEESPINNING-MASKERADE, DOOR S. LEEFMANS, GEÏLL. . BLZ. 26

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotograficën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk ait blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

Uitgave van SCHELTEMA & HOLKEMA'S, BOEKHANDEL
K. Groesbeek & Paul Nijhoff -AMSTERDAM-

DE HERBERG OP DE GRENS

(Slot).

MONEUSE hervatte bedaard zijn bedrijf; het verhaal van zijn boevenstukken zou zelfs in beknopten vorm stof leveren voor een boekdeel. Maar de laatste *affaire*, die hij ondernam, de zaak van Ville-les-Pommereul, verdient in bijzonderheden vermeld te worden, want zij is berucht gebleven in de geheele streek; men spreekt er nog steeds met afschuw van, en er zijn nu nog menschen, die „liever over iets anders praten”.

Het kasteel Ville-les-Pommereul, aan de Belgische grens gelegen tusschen Bergen en Condé, was een omvangrijk en antiek gebouw, dat door zijn eenzame ligging overdag een triest voorkomen had en des nachts zelfs luguber was. Vier zware torens vormden een parallelogram omringd door een gracht; zij waren verbonden door hooge maar sterk gescheurde muren; een somber gevel en een zware eiken deur gaven toegang tot de binnenplaats. Ville-les-Pommereul was eertijds de residentie geweest van een prins de Ligne, bijgenaamd de *Groote Duivel*, en voor een deel wegens de droefgeestigheid van de plaats, maar hoofdzakelijk om dien weinig geruststellenden bijnaam, werd het kasteel door zijn adellijke bezitters verlaten en verviel langzamerhand tot een ruïne.

Tijdens de vorming van de administratieve indeeling die een gevolg was van de verovering van België door de Franschen, werd te Pommereul een notariaat gevestigd, en de nieuwe titularis, burger Lehon, kocht het oude kasteel; een vleugel er van liet hij herstellen en tot woning inrichten, en in het begin van 1796 nam hij er zijn intrek met zijne vrouw, Marie-Claire Bouchez, een klein kindje, een dienstbode en een hond, die naar den naam Picard luisterde.

Op den avond van 9 November 1796, terwijl het buiten sneeuwde, zaten notaris Lehon en zijne vrouw in het hoekje van den haard, in een der zalen van hun oude feudale woning; het kind sliep in een aangrenzend vertrek, de meid was in de keuken bezig, toen Picard, die op de plaats aan een ketting lag, begon te brommen en woedend met zijn ketting rammelde.

Mevrouw Lehon was bang: in dien tijd was men bang voor alles, voor het plotseling dichtslaan van een deur, het kraken van een dooden tak, het blaffen van een hond, het aanroepen van een voorbijganger op den weg. De notaris, ook niet geheel op zijn gemak, nam zijn tweeloops geweer van den muur, maakte den hijgenden hond los en deed de ronde op de plaats en op de voormalige wallen. Het land was bedekt met sneeuw; in de verte blaften eenige honden als waakzame schildwachten. Na een uur gewaakt en rondgekeken te hebben, ging burger Lehon gerustgesteld naar binnen; zijn vrouw beefde nog, maar hij wist haar te bepraten om naar bed te gaan, met de belofte dat hij voor alle zekerheid nog een uur zou waken. Trouwens, de deur was gebarricadeerd en de luiken stevig gesloten. Alle

huizen in die streek werden aldus des avonds in vestingen getransformeerd, uit vrees voor Moneuse en zijne bende.

Vermoeid als hij was, ging de notaris eindelijk ook naar bed, toen tegen half twaalf de hond begon te huilen. Lehon sprong het bed uit en greep het geweer, dat hij binnen het bereik had gezet; zijn vrouw die geheel overstuur was, schoot een japon aan en volgde haar man. In de benedenkamer gekomen, opende de notaris voorzichtig een venster; het was buiten nu stikdonker, men kon geen hand voor oogen zien. Hoe langer hoe woester klonk het geblaf van den hond, het dier scheen woedend te vechten. Eensklaps slaakte het een hevigen kreet, gevolgd door een pijnlijk gekreun. Lehon legde zijn geweer aan.

— Wie daar? riep hij met forsche stem.

Op hetzelfde oogenblik werd hij door tien armen aangegrepen en een stem uit de duisternis beval:

— Gooi je wapens neer, of je bent een kind des do ds!

Machteloos en ontsteld liet hij zijn geweer vallen. Brutale handen knevelden hem terwijl er een toorts werd aangestoken, toen een tweede en vervolgens een derde. Een dozijn mannen schenen uit de muren te komen en vulden het lage vertrek; onder hun mantels kwamen knuppels en sabels uit, in hun gordels staken pistolen en ponjaarden. Eenigen waren gemaskerd, de anderen hadden zich onkenbaar gemaakt door middel van breede zwarte strepen over het gelaat.

De strak gebonden koorden kneusden den notaris de polsen, hij klaagde er over.

— Vooruit! werd hem geantwoord, en ruw werd hij voortgeduwd naar het salon, waar de aanvoerder en zijn staf waren.

Lehon zag een man van ongeveer veertig jaren; hoog van gestalte en zeer forsch van uiterlijk. Een dikke knevel bedekte zijn mond en enorme zwarte bakkebaarden omlijstten zijn gezicht. Toch had de uitdrukking van zijne trekken een zekere zachtheid. Hij droeg een grooten steekhoed met zwarte veeren, een blauwe jas, een roode broek, een sjerp en omgeslagen laarzen; evenals zijn makkers, had hij in zijn gordel twee pistolen en een ponjaard, op zijn heup hing een groote sabel.

Het was Moneuse. Tegen de tafel van het salon leunende, met de armen over elkaar, gaf hij een teeken aan zijne mannen, die daarop allen wegkaar; men hoorde niets meer dan het geluid van het openbreken der deuren op de bovenverdieping.

Hier moeten wij vooraf den lezer verwittigen, dat dit verhaal geen roman is, hoewel het er sterk op gelijkij. Wij volgen bijna woord voor woord het verhaal zooals het later is opgeschreven door den zoon van notaris Lehon, die als kind in den wieg onbewust getuige was geweest van het drama, dat hij later duizendmaal heeft hooren vertellen.

Moneuse nam het woord.

— Ben jij niet de notaris?

— Ja.

— Ken je mij?

— Neen, ik heb u nooit gezien.

— Wie zijn de bewoners van dit kasteel?

— Ik woon hier alleen met mijne vrouw, mijn zoontje en een dienstbode.

— Heb je niemand verborgen?

— Niemand.

— Je zult mij de waarheid zeggen. Denk er om, want je leven staat op het spel. Drie dagen geleden heeft de bode van het dorp hier een zak geld gebracht. Durf je het ontkennen?

— 't Is waar.

— De bode is weggegaan, maar de zak is gebleven. Waar hebt ge hem gelaten?

— Ziehier, ik bezweer u, de zuivere waarheid, die u misschien bekend is. Dezelfde bode die het geld gebracht heeft, is gistermorgen tegen negen uur naar Bergen vertrokken; hij had denzelfden zak bij zich met een som van 6000 francs, die ik te Tournai had geïnd, voor rekening van burgeres D. . . . te Bergen. Dit is de waarheid.

— Je verhaal is goed verzonnen. Laat de vrouw hier komen.

Bleek als een doek kwam mevrouw Lehon binnen; toen zij Moneuse zag, dien zij dadelijk als den aanvoerder herkende, ging zij vastberaden naar hem toe.

Moneuse vervolgde op zijn kalmen toon:

— Drie dagen geleden is hier een som van 6000 francs gebracht. Waar is die? Als je liegt, wordt je man voor je oogen doodgestoken.

Mevrouw Lehon viel op de knieën.

— Mijnheer! dood mijn man en kind niet. Ik zal u de geheele waarheid zeggen. . . . Wij hebben dat geld niet meer, het is gisteren naar Bergen gebracht.

— Dat hebben zij misschien afgesproken, bromde Moneuse. Mevrouw Lehon hoorde het.

— Genade, mijnheer! Wij hebben die som niet meer, maar wij bezitten een weinig geld, effecten en eenige kostbaarheden. Neem dat alles, maar laat ons het leven.

Zij reikte den roover haar ring toe; deze aarzelde een oogenblik en zeide toen:

— Sta op en wijs ons den weg. Wij zullen zien of jelui waard zijt te blijven leven.

Zij ging Moneuse en zijn mannen voor naar het kantoor van haren man; daar wees zij een secretaire, die men openmaakte. In die secretaire stond een kistje, ingelegd met ivoor en schild-

pad, en daarin lagen eenige goudstukken. Moneuse maakte er zich meester van.

— Is dat alles? vroeg hij op minachtenden toon.

Mevrouw Lehon ging hem voor naar hare kamer en wees hem een kast die geopend werd; alles werd genomen, tot zelfs haar linnengoed.

— Daar komen wij niet voor! riep Moneuse. Waar zijn de 6000 francs?

— Ik heb niets meer, kermde de ongelukkige vrouw.

Moneuse ontdekte het kind in den wieg; hij sloeg de dekens op en zette het zijn dolk op het hart.

— Je hebt nog geld, zeide hij tot de moeder, waar is het?

Mevrouw Lehon wilde spreken, maar kon geen woord uitbrengen; zij strekte de armen uit en viel flauw. Moneuse schoof haar met den voet op zijde en ging terug naar den notaris, die nog steeds gebonden was.

— Je geld?

— Het zou mij gemakkelijker zijn u mijn leven te geven.

Moneuse wendde zich om naar zijn mannen en zeide bedaard:

— Hout....

Lehon rilde over zijn geheele lichaam. Hij had verwacht te moeten sterven en voor dat laatste oogenblik al zijn krachten verzameld, maar voor de marteling schrikte hij terug.

Er werd hout gebracht en een groot vuur aangemaakt in den haard; een omgekeerde stoel werd stevig vastgebonden aan een fauteuil waarin de notaris werd geplaatst. Zijn voeten werden ontbloot. Zijn beenen, zijn armen en zijn lijf werden stevig vastgebonden aan den fauteuil en aan den stoel; in deze houding waren de beenen vooruitgestoken.

Met inspanning van al zijn krachten zijn vrees bedwingende, bezwoer hij Moneuse:

— Ik zie dat gij mij gruwelijke pijnen wilt laten lijden! Ik zou een millioen geven om er aan te ontkomen, als ik het had.... Ik bezweer u, spaar mij een vreeselijke en nuttelooze marteling.... ik heb u alles gegeven wat ik bezit....

— Met die marteling worden heel wat bekentenissen ontlokt, hernam Moneuse met ijzige kalmte. Schuif hem naar het vuur, het is hier koud.

De fauteuil werd naar het vuur geschoven; Jehon stiet een smartelijk gehuil uit, zijn beenen staken in de vlammen, de spieren van zijn beenen trokken op, het vleesch roosterde....

Bij het aanbreken van den dag werd mevrouw Lehon uit hare bezwijming bijgebracht door de dienstbode, die door de roovers in den kelder was opgesloten en die had weten te ontsnappen. Men vond den notaris halfdood, de beenen misvormd, bij het vuur dat uitgegaan was; het huis was geplunderd, de roovers waren verdwenen.

Drie jaren lang was notaris Lehon bedlegerig; hij overleefde zijn wonden echter en kon later nog weer met moeite loopen. Met behulp van twee stokken zag men den grijsaard voortstropelen op zijn verschrompelde beenen. Hij stierf 14 Juli 1824, zijn vrouw eerst op 1 Mei 1865, 93 jaren oud.

Het drama van Ville-les-Pommereul maakte den naam van Moneuse legendarisch in de streek die zich uitstrekt van Bergen tot Valenciennes. De boeren, zelfs midden in hun dorp, beefden als de honden op een ongewone wijze blaften; de liedjeszangers hielden er met hun liedjes den schrik in.

Eindelijk, op 12 Februari 1797, werd Moneuse in de omstreken van Quévy gearresteerd door een oud-officier, Carbonelle, die zich moedig tot taak had gesteld, de streek van haren onvindbaren tiran te bevrijden. Hij had dienzelfden morgen gehoord, dat Moneuse zich bij zijn vriend Allard te Quévy-le-Petit bevond; het huis werd omsingeld, maar de roover had reeds de vlucht genomen naar het bosch van Tilleul. Om drie uur in den namiddag zagen twee gendarmen hem, „leunende tegen een bergje, zijn kleeren in wanorde, in de eene hand een ruiterpistool, in de andere een Katalaansch mes.” Een der gendarmen, Dourlens genaamd, ging vastberaden op den bandiet af, maar moest een beekje overspringen dat vóór het bergje stroomde. Op het oogenblik waarop Dourlens een aanloop nam, schoot Moneuse op hem zonder hem te raken. Dourlens riep:

— Moneuse, geef je over!

— Ik geef mij over, antwoordde de roover, en liet zijn pistool vallen.

Carbonelle en zijn mannen kwamen spoorslags aanrennen; zij hadden reeds de voornaamste medeplichtigen van Moneuse, Nicolas Gérin, Boisseret, Allard en Cirier gearresteerd. Allen kregen de handboeien aan; men laadde hen op een huifkar die den weg naar Asquillier insloeg; via Paturages bereikte men om twee uur in den nacht Bergen. Er werd een hinderlaag gelegd in het huis van Allard, maar er vertoonde zich niemand dan een jongen van vijftien jaar die, zonder binnen te komen, aan den man die de deur moest openen, „een klaverenboer met twee cijfers op den achterkant geschreven” overhandigde.

Het kwam nu uit dat Moneuse na de misdaad van *de Houlette*, dus in veertien maanden tijds tien boerderijen had geplunderd en de bewoners „*chauffé*”, d.w.z. met de voeten in het vuur gelegd. Hij werd naar het hof van assises te Bergen verwezen. Het requisitoir behelsde vijftien punten van beschuldiging.... maar *de Houlette* was er niet bij, er werd geen woord over gerept.

Moneuse werd ter dood veroordeeld; het vonnis werd echter wegens een gebrek in den vorm vernietigd en de zaak verwezen naar de crimineele rechtbank van het Noorder departement, gevestigd te Douai. Daar werd, zooals 't behoort, de geheele in-

structie overgedaan; maar ook nu weer achtte de rechtbank zich niet bevoegd, van de zaak van *de Houlette* kennis te nemen. Deze moord van negen personen werd blijkbaar als een kleinigheid beschouwd. Moneuse nu opnieuw ter dood veroordeeld, besteed 10 Juni 1798 het schavot. Vijf of zes dagen na zijne terechtstelling, verspreidde zich te Roisin het gerucht, „dat de veroordeelde vóór zijn dood tal van belangrijke onthullingen had gedaan over de zaak van *de Houlette* en dat hij de aanstokers van den moord had aangewezen.” De autoriteiten maakten aan deze geruchten een einde. Indien Moneuse gesproken heeft, dan sluimert zijn bekentenis sinds meer dan een eeuw in een of ander dossier, in de archieven van een griffie.... Doch waar?

F. C. J. S.

EEN OUD VAERS.

Over ettelyke jaren,
Doe grampeer was een kleyn kint,
Waren daer veel kluysenaren
Tot de wildernis gesint;
Onder alle Godes vrienden,
Die den Heere vierig dienden,
Wasser eene Heremyt
Die een kint had meegeleyt.

Dit kint had hij meegenomen,
Met hem naer de wildernis,
Om het prijkkel te ontkomen
Wat er in de werelt is;
En om 't kind de vrees des Heeren
Van zijn jonkheijd af, te leeren;
En opdat het kind altijt
God zou dienen in suyverheyt.

Hansje leerde goe manieren,
Hansje was geweldig fijn,
En hij leerde hovenieren
Om niet luy of leeg te zijn;
Want de Duyvel uyt der hellen.
Komt de jonkheyt altyt quellen
Als sy luy en ledig gaat
Doet hij niet dan alle quaat.

Hansje, die en sag geen menschen
Anders als den Heremyt,
Alle dingen ging naer wenschen
En hij diende God met vlijt;
Tot die tyd dat sy vernamen
Dat er andere menschen quamen
Om te swieren in den Geest
Op een boere Bruylofts-feest.

Hansje, die noyt sulke dingen,
Van syn leven had gesien,
Die sprak vol verwonderingen,
„Vader, wat syn dit voor lien?”
Doen kreeg Vader agterdenken,
Merkte dat het hem mogt krenken:
Maer de man sprak heel bedaan
Het syn Gansjes die daer gaen.

Wagt u, dat sy u niet byten
Dat gy daar niet by en gaet,
Anders mogten sy u smyten
Blyft by myn en volgt myn raet;
Hout u in myn kluyt verborgen
Ik sal vlytig voor u sorgen,
Wagt u, dat u niemand siet,
Anders naekt u groot verdriet.

„Neen ik vrees niet, sey ons Hansje,
Voor dees Gansjes, nog verdriet.
Vader koopt mijn ook een gansje,
Want sy zijn soo leelyk niet.
Sy en sulle myn niet byten:
Koopt myn een gans of ik sal kryten:”
Ag! dagt doen den Heremyt,
„Nu ben ik den vogel quyt!”

Het was nauw een week geleden
Of ons Hansje raekte los
En hij liep mer fiere schreden
Naer de stadt toe uyt het bos;
Doen ons Hansje daer met hoopen,
Sulke Gansjes meer sag loopen
Was hy nauw een maent uyt 't wout
Of ons Hansje was getrouwt.

Men mag wel de jonge lieden
Rade tot de suyverheyt,
Maer men mag 't haer niet gebiedien
Sy zijn vry, zoo Paulus seijt,
Die het vat, die mag het vatten,
Die het schat, die mag het schatten.
Alle geesten looft den Heer!
d'Een wat min, en d'ander meer.

PONTRESINA.

EEN der mooiste en drukst bezochte zomerplaatsen in de buurt van St. Moritz is wel Pontresina. In den winter ziet men er daarentegen weinig menschen. Er is dan te weinig zon, het is er te koud. Waarschijnlijk is het temperatuurverschil met St. Moritz, Celerina en Samaden wel niet zoo groot als men daar vertelt, maar toch krijgt de bezoeker van Pontresina den indruk dat het daar kouder is dan in de omliggende plaatsen.

Toch is het er ook in den winter buitengewoon mooi, eigenlijk nog mooier dan in den zomer, maar de meeste menschen geven er den voorkeur aan dat moois vanuit Samaden of St. Moritz eens te komen bekijken, als wel daarvoor zich een langer verblijf te Pontresina te getroosten. Trouwens veel plaats voor vreemdelingen is er in den winter niet, want van het groote aantal hotels is er slechts een drietal dat ook gedurende den winter gasten ontvangt.

Pontresina ligt 1828 meter hoog en maakt een zeer voorname indruk. Het aantal eigenlijke inwoners is gering, slechts een vijfhonderdtal. Toch strekt het zich over een lengte van ongeveer 1½ kilometer uit aan den rechteroever van de Bernina-beek, aan weerszijden van den Berninastraatweg. Het dorp is verdeeld in twee gedeelten, Unter- en Ober-Pontresina. In Unter-Pontresina vindt men de meeste hotels.

Het mooie van Pontresina ligt in de nabijheid van het Berninagebergte, dat de grensscheiding van het Ober-Engadin en

Veltlin vormt. Terwijl daardoor Pontresina zelf reeds prachtig is en mooie uitzichten op het berglandschap geeft zonder dat de tourist er eenige moeite voor behoeft te doen, is hetgeen wat hij te zien krijgt, als hij zich de moeite getroost er op uit te trekken, bijzonder schitterend en loonend.

In de eerste plaats noemen wij dan een sledetocht naar den Morteratschgletscher, gelegen op een afstand van 5 kilometer van Ober-Pontresina, een afstand, die dit tochtje ook zeer geschikt maakt voor liefhebbers van wandelen.

De rijweg gaat twee kilometer ver over den Berninastraatweg, waarna men rechts afslaat, waarbij men even voor het restaurant eerst over de Bernina-beek en dan over de Morteratsch-beek gaat.

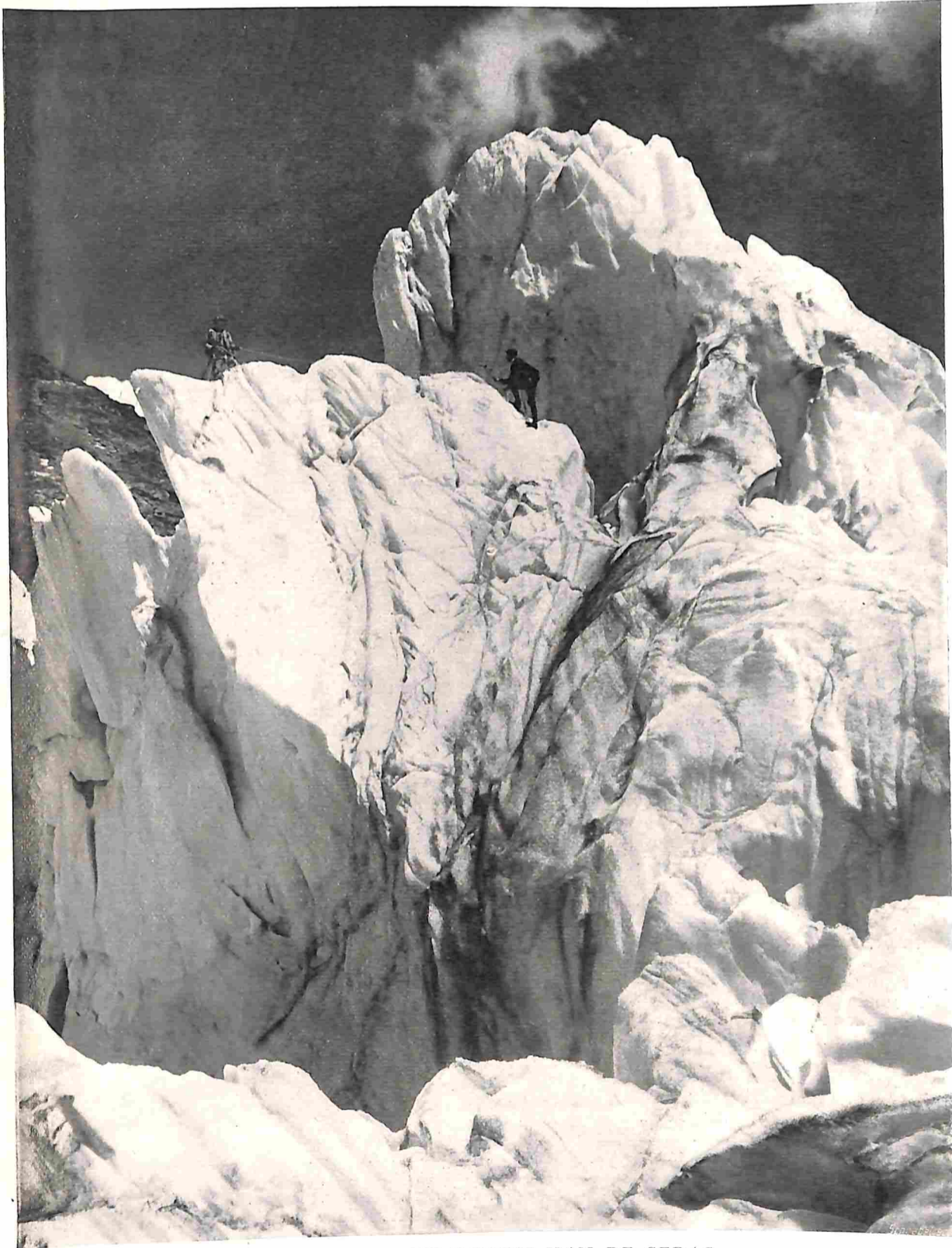
In het vriendelijke hotel-restaurant Morteratsch zijn voor 50 centimes toegangskarten voor den gletscher verkrijgbaar. In den gletscher is een soort groot uitgehouwen, of juist gezegd een soort mijngang, die met elektrische lichtjes verlicht wordt. Is reeds de weg van Pontresina naar Morteratsch onbeschrijfelijk mooi, het haalt niet bij het tooverachtige gezicht dat gletscher en ijsgrot opleveren. Daarbij komt dat deze gletscher een der zeer weinigen is die zeer gemakkelijk te bereiken zijn. Men komt er vanuit het hotel Morteratsch, langs een effen wandelpad van tien minuten gaans. Zij die er lust in hebben, kunnen ook onder geleide van een gids den gletscher zelf beklimmen. Die gids vertelt u, dat de ijsmassa zich over een lengte van drie uur gaans uitstrekt.

Op den gletscher zelf heeft men het beste gezicht van uit de op 2459 meter hoogte gelegen Bovallhut.

Boven den gletscher uit ziet men dan de hooge toppen van de Berninagroep, de Piz Bernina, de Piz Zupo, de Piz Palü, de Munt Pers, de Piz Roseg en andere.

Van uit Morteratsch is een zeer mooie tocht te maken naar Bernina-Häuser en Bernina-Hospiz. De afstand van Pontresina naar Bernina-Hospiz is 15 kilometer. Men kan Bernina-Hospiz ook bezoeken met de elektrische tram, die van Pontresina over Morteratsch en Bernina-Häuser gaat. Inderdaad is daar veel voor te zeggen, daar men dan zonder zich veel te vermoeien de terugtocht wandelende of op skis doen kan. Bij Montebello heeft men een schitterend uitzicht op den als het ware tusschen de Piz Chalchagu en Munt Pers gelegen Morteratschgletscher, waarbij men natuurlijk ook de zoo mooie Piz Bernina en Piz Palü te zien krijgt.

Voorbij Bernina-häuser wordt het landschap woester, men ziet de boomen in aantal minderen en ten slotte is het landschap geheel boomloos. Er zijn eenige kleine meren, zooals het Lago Minore, het Lago Bianca en het Lago Nero, zij zijn er maar men ziet ze niet, daar ze geheel bevroren en met sneeuw bedekt zijn: IJsbanen worden hier niet onderhouden. Dan komt de Cambrenagletscher en de ruim 3600 meter hoge Piz Cambrena, die men ook zeer goed ziet vanuit het Bernina-Hospiz. Van daar uit kan men de Piz Campascio bezoeken. Deze is ruim 2000 meter hoog, dus 300 meter hooger dan Bernina-Hospiz. Buitendien is het der moeite waard een bezoek aan de

PONTRESINA. BEKLIMMING VAN DE SERAC.

Piz Lagalb en de Pizzo di Verona te brengen van wege het bijzonder mooie panorama. De Pizzo di Verona is 3462 meter hoog, men ziet hier den mooien Pälü-gletscher.

Ongeveer 500 meter van het Bernina-Hospiz is het hoogste punt, de Bernina-pas, die 2330 meter hoog is. Vandaar gaat het bergaf naar La Motta en La Rösa. La Rösa is slechts 1878 meter hoog. Dertig kilometer verder komt men aan Sfazzu, en weer verder gaat het dan over Poschavio, Sassalbo, Le Prese, Brusio, Campocologno, Madonna di Tirano naar Tirano, dat nog slechts 450 meter hoog is.

Het Bernina-Hospiz is wel het bezoeken waard, maar een bezwaar is, dat het er ontzettend waaien kan, zoo erg als het in Holland slechts doen kan. De drooge sneeuw wordt dan door de wind opgejaagd, zoodat men met een formeelen sneeuwstorm te doen heeft, waardoor het verblijf daar minder aangenaam is, en de meeste bezoekers dan ook per volgenden tram het meer herbergzame Morteratsch opzoeken.

Vanuit Bernina-Häuser is ook de prachtige Diavolezza-tour te maken. Dicht bij de Diavolezza-See rijst de tusschen de Munt Pers en de Piz Trovat liggende Diavolezzapas, die 2977 meter hoog ligt. Dat men van hier uit een eenig mooi gezicht heeft op de Bernina-groep laat zich begrijpen. Men ziet daar dan de Piz Pälü, de Piz Bernina, de Bellavista, de Crast Agüzza, de Morteratsch en de Tschierva, terwijl men beneden zich de Morteratsch- en de Pers-Gletschers heeft.

De Piz Bernina is wel het mooiste gedeelte van dit berglandschap, doch is ruim 4000 meter hoog, zoodat het beklimmen geen kleinigheid is. In 1860 werd die beklimming voor de eerste maal met succes ondernomen door den heer Coaz, uit Chur. Nu wordt het meer gedaan, maar het is een zeer vermoeiende tocht van ongeveer acht uur, alleen geschikt voor geoefende bergbeklimmers. Trouwens zij die den Piz Bernina maar slechts in de verte zien, zullen ook zeer voldaan van hun uitstapje terugkeeren.

Nog veel moeilijker dan het beklimmen van de Bernina, is het om den top van den Piz Roseg te bereiken, of om den ongeveer even hoog zijnde (3967 M.) Monte di Scerseen, te beklimmen.

Men kan trouwens hier zeer kort zijn, iedere bergtocht in de Bernina-groep is slechts mogelijk voor geoefende Alpinisten, maar die vinden dan ook hun moeite meer dan ruimschoots beloond. Doch ook zij die in het geheel niet aan bergbeklimming mededoen, en wandelende, op skis of in sleden, tochten in dit prachtige landschap maakten, komen terug. Niet zonder reden is in den omtrek van St. Moritz geen enkel plaatsje te krijgen, tenzij men zeer vroeg in het seizoen, of eigenlijk nog beter lang voor het begin daarvan, om kamers schrijft.

Het aardse paradijs, het Engadin, met zijn prachtige natuurtooneelen, met bijna altijd ongekend mooi weer, wordt ieder jaar bezocht door oude bekenden, en zij die er voor het eerst kwamen, keeren het volgende jaar weer terug. En die terugkeerenden zijn niet allen sportliefhebbers, al vindt ieder die er komt, het gekleed staan in een sportcostuum rond te wandelen.

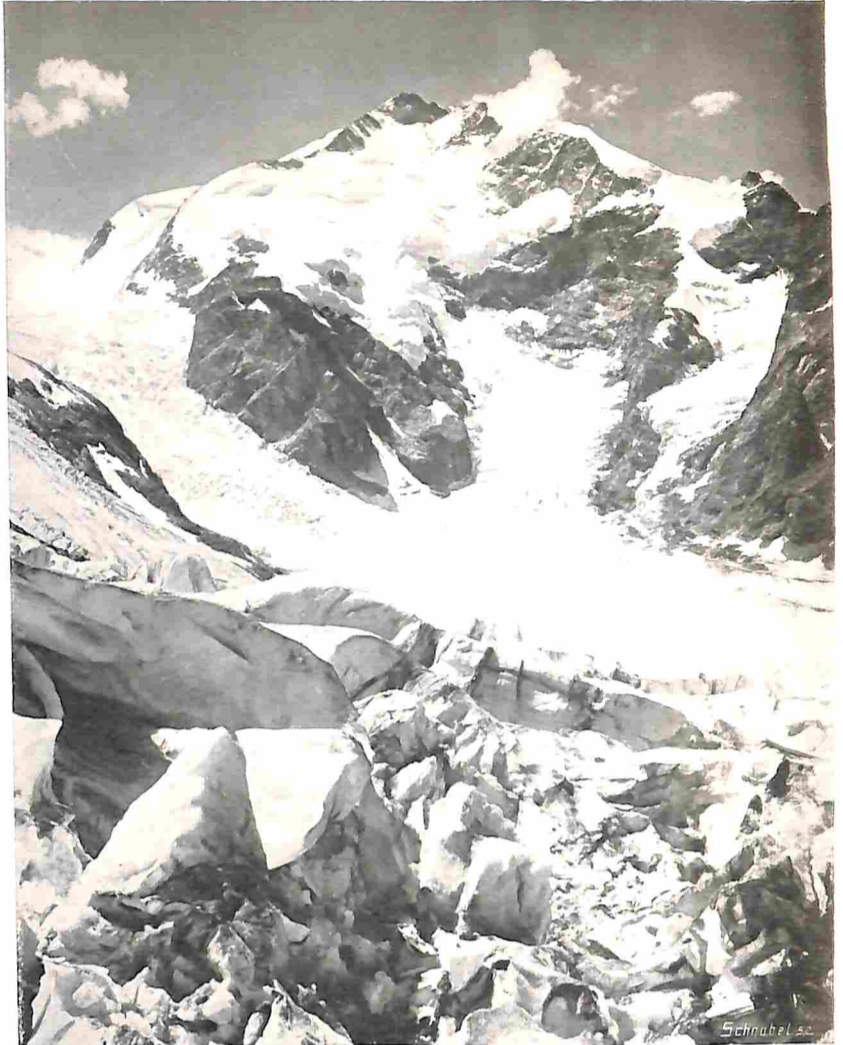
Het vorige jaar waren er in het Engadin 3200 gasten en als men in den zomer er hotels bijbouwde voor nog 3200 andere gasten, dan zou er zeker geen bed onbezet blijven.

P. J. DE BRUÏNE PLOOS
VAN AMSTEL.

VAN AFRIKA'S NOORDKUST.

(Slot).

WIJ zijn nu in een Arabisch huis. Meubelen zijn er nagenoeg niet aanwezig. Op den vloer matten of tapijten, in een hoek op een soort gemetselde brits tapijten en dekens in de grootst denkbare wanorde, langs den wand een of meer van de traditioneele groen geschilderde en met koper beslagen koffers en ten slotte het onmisbare houten gereedschap om couscous te maken en soms wat primitief kookgerei van Fransche afkomst, waaronder het petroleum-blik een belangrijke rol is toebedeeld. Aan een der balken, zacht schommelend, een groote zak van geteerd geitenleder, gevuld met water. Het water sijpelt door het leer naar buiten,

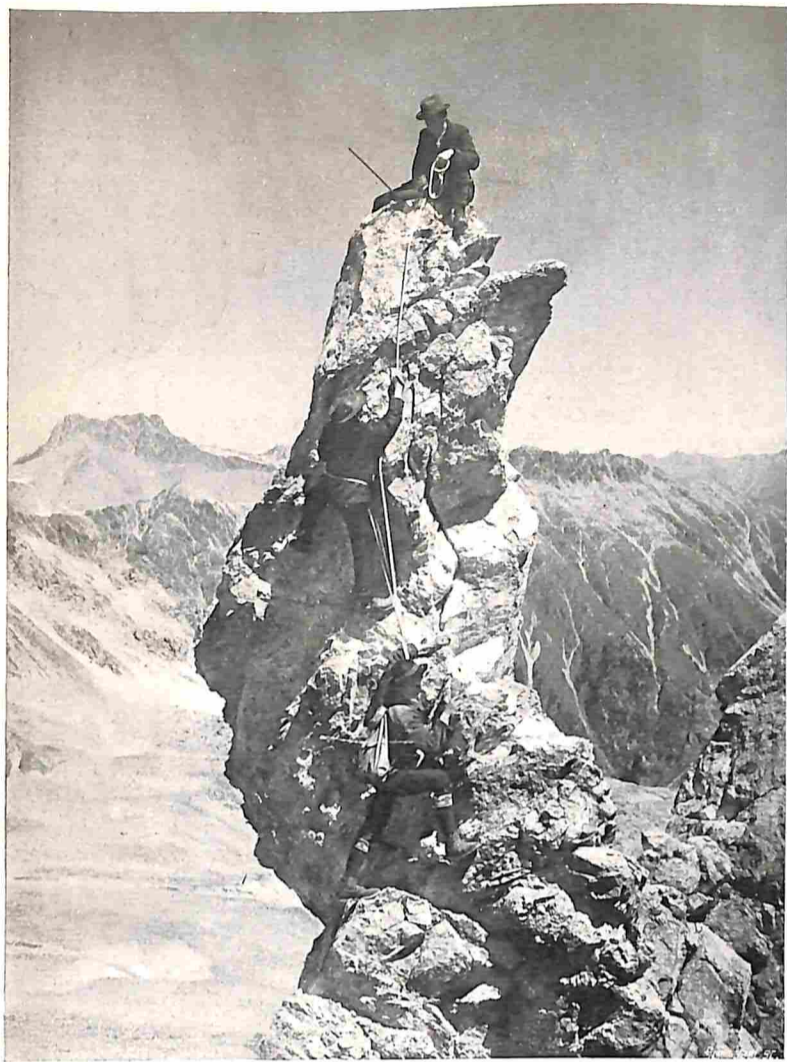
DE PIZ BERNINA BIJ PONTRESINA.

houdt dit vochtig en werkt daardoor afkoelend op den inhoud.

Op den grond is een in lompen gehulde vrouwelijke gedaante neergehurkt, bezig in een steenen molen van klassieke gedaante — men ziet dergelijke molens in de musea van Romeinsche oudheden — gerst te malen, dat het hoofdbestanddeel der voeding van den Arabier uit het Zuiden is. De vrouw neemt geen notitie van ons en wij, de gewoonten des lands eerbiedigend, schijnbaar evenmin van haar. Wij noemen haar vrouw, levende mummie ware beter. De oogen zijn dof, het gelaat in alle richtingen geplooid en gerimpeld en niet het gelaat alleen, de lompen-kleeding laat een groot deel van borst, schouders en armen zichtbaar, een taankleurig, verschrompeld geheel met diepe rimpels tot op borst en benedenarmen.

DE TOP VAN DE PIZ ROSEG EN KLEINE ROSEG BIJ PONTRESINA.

PONTRESINA.

EEN GEVAARLIJKE TOCHT OP DE „DREI BLUMEN”.

Een van de vertrekken is aan de zijde van het binnenplaatsje opengelaten: daar is een vrouw met een klein meisje aan het weven, terwijl zij tegelijkertijd op de te vuur staande couscous let. Drie of vier dreumessen, enkelen zonder, de anderen met een half of een derde kledingstuk aan, met cherubijngezichten en aardappelbuikjes, staken hun bikkelspel en kijken ons vragend aan. De grootere meisjes alleen dragen een oude gestreepte *gandoura* van een prachtig zwartbruin en rood. Als teeken van haar naderende huwbaarheid — zij zijn wellicht elf à twaalf jaar — zijn de randen harer wimpers donker bestreken met *koheul* (antimonium), op voorhoofd en wang is een klein kruisje getatoueed, dat hen lachend, guitig flatteert als „mouches” de markiezinnetjes. De nagels, de handpalmen en voeten, zijn, eveneens ter verhooging der verleidelijkheid, met henné roodbruin geverfd.

Een jonge vrouw met prachtige gazellen-oogen, en iets zedigsvreesachtigs in haar geheele wezen, heeft zich in het donkerste hoekje teruggetrokken. Zij is zeker de tegenwoordige uitverkoren vrouw van onzen gastheer. Maar de goede toon verbiedt ons alweer daarnaar te vragen en op de verwantschap van den in den regel talrijken familiekring valt geen pijl te trekken, vooral daar huwelijk en echtscheiding bij de Arabieren elkaar zonder veel omslag kunnen volgen en de polygamie er inheemsch is.

Men spreidt een tapijt en wij drinken een kopje heerlijke koffie onder het houden van een gesprek met onzen gastheer, dat van zijn zijde vooral meer uitmunt door beleefdheid en een sierlijk gebarensel der fraaie handen en donkere levendige oogen, dan door woordenrijkheid.

Alleen de kinderen blijven zich zelf gelijk en doen, zooals kinderen bij ons en over de geheele wereld zich gedragen, met een heerlijk internationalisme aan kinderlijkheid, verlegenheid en aanhalige behaagzucht. De grooteren zetten ons een *sordi* 1) af en den kleineren bieden wij een pepermuntje aan, dat wij toevallig bij ons hebben. De licht prikkelende lekkernij heeft echter op deze gevoelige kindermondjes een geduchte werking; onder luid „o weli” geroep wordt alles zonder vorm van proces uitgespuwd als ware het peper en de verhitte mondjes met water afgekoeld, alles onder luid gelach en groot spektakel.

In alle Sahara-steden zijn de woningen inwendig nagenoeg gelijk. Die van de rijken onderscheiden zich slechts door het grooter aantal tapijten, welke met eenige kussens soms op steenen divans, onze fauteuils, canapés en bedden vervangen.

Op straat terug zijn wij een oogenblik verblind door het felle zonlicht, maar dit wordt dadelijk daarop verduisterd door een groot gevaarte, dat maar net in de straat schijnt te passen: het is het eerste van een reeks kameelen, een karavaan, die daar zoo juist de poort binnen getrokken is en nu met eenigszinsgeanimeerden tred op weg is naar de markt en vooral naar de drinkplaats, die de dieren reeds in den neus hebben. Het is dus geraden ons te bergen in een deurnis, waar de geheele stoet met ezels, gewapende drijvers, begeleiders, magen en vrienden, die hen aan de poort

opgewacht en verwelkomd hebben, ons passeert in een sterk mengsel van kameellucht, stof en teer.

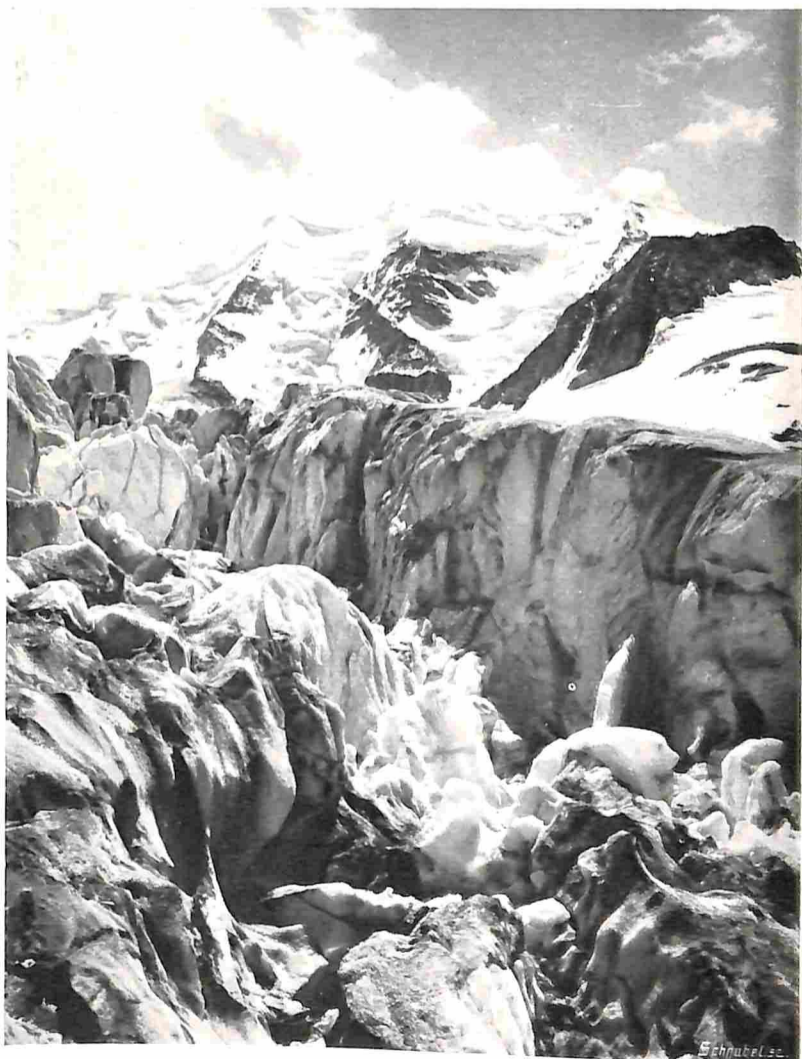
Op het plein is de markt onder luid gejoel van koopers, gebrul van kameelen, van loven en bieden in taal van mond, handen en rollende oogen, in vollen gang en beweegt zich een veelkleurige menigte van allerlei bloed te midden van knielende kameelen, en bijzonder kleine koopwaar uitstallingen. Ook onder de winkelgalerij, die het geheele marktplein omringt, is het al leven en beweging van allerlei ondernemingen en industrieën.

Een neergehurkte oude Arabier heeft twee hoornadders voor zich en doet met deze meer doode dan levende monstertjes, die wel niet meer in het bezit van hun doodelijke giftanden zullen zijn, of hij slangenbezweerder is. Daar naast bereidt een neger een voor Arabische tongen heerlijke lekkernij. Zwart geworden stukjes vleesch en vet heeft hij aan een houten pennetje geregen en laat die op een houtskoolvuurtje verschroeien: de houtskoolasch vervult de rol van peper en zout. Alle bestanddeelen voor een Arabisch maal, waarvan ons alleen de dadel en de koffie kunnen bekoren, zijn hier aanwezig en dit maakt het contrast des te grooter met de buitengewoon talrijke blinde bedelaars van allerlei leeftijd en kunne, met en zonder begeleider, soms elkaar helpend, maar allen met het onmiskenbaar stempel, dat hongerslijden geeft, een stempel, dat men in geen land beter leert kennen in zijn deurnis wekkende verschijnselen, dan onder de van nature reeds sobere en magere Sahara-bevolking. Vooral die blinden met een sympathieke uitdrukking van leidelijkheid zijn in dit opzicht treffend en bijna monumentaal aangrijpend. Vliegen, zon en stof, om van andere satellieten te zwijgen, heeft de geesl der blindheid hier als bondgenooten. In alle vormen en graden van hevigheid, maar één, wat volmaakte algeheele verwaarloozing betreft, heerschen in de Sahara de oogziekten en de meest aangrijpende is wel die, waar op het hoornvlies nieuwe lagen van een hoornachtige stof aangroeien van zoodanige dikte soms, dat de oogbollen door de niet meer te sluiten oogleden heen puilen.

De inwoners schijnen aan deze afzichtelijkheden, waaraan zij zelf door besmetting zoo bloot staan, gewend of berusten er in met islamitische gelatenheid.

* * *

Behalve voor praten, handelen en nieuwtjes bezoekt de Arabier de markt voor zijn toilet. Inlandsche kleermakers zijn druk bezig burnous op de borst af te zetten met fraai borduursel van crème-kleurige zijde. Op praktische wijze houden zij daarbij het te bewerken kledingstuk vast met den grooten toon van een der voeten, die hier bij deze ridders van de naald algemeen als derde hand in functie is gesteld. Belangrijk ook is het aantal kiezen, dat in het openbaar zonder veel omslag met kiezentrekkers, die wel kurkentrekkers gelijken, knap-handig verwijderd worden. Ter aanduiding van zijn drukke practijk heeft deze tandartiest een groot aantal kiezen van soms geweldige afmetingen met gruwelijk gekromde wortels en stukjes van de kaak er nog aan,

DE PIZ PALU BIJ PONTRESINA.

Zonder dat iemand haar in dit opzicht eenige leiding geeft, plaatst het Arabische meisje de goede kleuren in het tapijt, waaraan zij een handje helpen zal, tegen elkaar. In een inlandsche school voor ceramiek gaven juist de Moorsche jongens bij zelfstandig proefwerk verbluffende staaltjes van aangeboren talent voor kleurenharmonie en lijn. Geen Europeaan, al is zijn lichaamsbouw en houding overigens even fraai als die van den Arabier, wiens burnou hij aandoet, weet dit kleedingstuk te dragen met de vorstelijke gratie van zijn eigenaar.

Op huisraad, zadels en tuigen, op het uiterlijk hunner tenten weten de kinderen der woestijn, wier leven toch hard en sober is, een artistiek stempel te drukken. Bijna elk van die artikelen maakt het voor ons reeds uit dat oogpunt begerlijk, al is het gewoonlijk in verband met het doel, waarvoor het gemaakt werd, voor ons onbruikbaar primitief.

En niet hun artistiek gevoel alleen wordt aangevoerd als bevijs voor hun beschaving, al is deze niet als die van Europa en al verschilt zij daarvan zelfs hemelsbreed.

Voor een volk echter, dat na hetgeen het gedurende eeuwen als Europeesche beschaving is voorgehouden, nog in die mate zich zelf is gebleven; dat ons maanden lang gastvrijheid, vriendschap en hulp heeft bewezen, ons heeft beschermd en geholpen, terwijl men onbeschermd, ja onbeholpen in hun midden verkeerde, voor zulk een volk zouden wij zeker meer waardeering wenschen dan waarvan, vooral sinds het Italiaansch avontuur, door sommige Europeanen wel eens blijk gegeven wordt.

Maar het is waar, daarvoor moet men afleggen de waan, dat wij, uitverkorenen, de ware beschaving in pacht hebben, ja, dat feitelijk naast de Europeesche beschaving, naast de Europeesche moraal, geen andere mogelijk zou zijn.

Maar dit is soms heel moeilijk.

G. POLVLIET.

1) Kleine tenten, bevestigd op den rug van een, soms van twee kameelen.

REGENS.

I. DE GOUDENREGEN.

ER zijn onder onze bloemheesters drie soorten bekend, die aangeduid worden met den naam van „Regen” n.l. de Goudenregen, de Blauwe-regen en de Witteregen en alle drie behooren zij tot de allermooiste bloemstruiken, die wij bezitten. Het meest bekend en populair is zeker wel de Goudenregen en wonder is dit niet, daar hij ongetwijfeld een der dankbaarste bloemheesters is, die wij bezitten, een boom, die bijna overal groeit en bloeit en die, wanneer hij in vollen bloei staat, een gezicht oplevert zoo schoon als zich bij mogelijkheid slechts laat denken.

Wij hebben den Goudenregen op de meest uiteenloopende standplaatsen zien staan. In een groot park tot enkele groepen vereenigd, doet hij, op eenigen afstand gezien, denken aan een berg van goud, die tusschen de andere boomen in ligt. Alleen staande in een grasveld, draagt hij zijn naam met recht, door de zon beschenen, is het dan of werkelijk een regen van goud op het gras neervalt en nog bedriegelijker wordt dit verschijnsel, wanneer een aantal half uitgebloeide bloemen op den grond ligt, waardoor het schijnt of die met gouden lovertjes bezaaid is. Ook aan den oever van een vijver geplant, maakt hij een prachtig effect. Doch niet alleen in grootere parken is deze boom op zijn plaats, ook in villatuinen, vooral bij de moderne landhuizen, maakte hij een zeer schoon effect en in stadstuinen, die niet al te ongunstig gelegen waren, zagen wij er wel exemplaren van, die een vreugde waren voor de bewoners en telken jaren een lichtpunt vormden in den anders vrij somberen tuin. Kortom, waar ook geplant, steeds is de Goudenregen op zijn plaats, overal zal hij veel voldoening geven.

De Goudenregen of *Laburnum vulgare* is een van onze oudstbekende bloemheesters, daar hij ten tijde van Linnaeus reeds algemeen verspreid was. Deze beschreef hem onder den naam *Cytisus Laburnum*, een naam, waaronder hij thans nog veel wordt aangeboden. Over de juiste beteekenis van dien naam is men het niet volkomen eens, sommige meenen, dat hij afgeleid is van die der stad Kytisos, van waar dan de eerste Goudenregen in Europa zou ingevoerd zijn. De naam *Laburnum* is reeds van zeer ouden oorsprong, daar Plinius reeds onder dezen naam een boom noemt, die boonen voortbrengt en op de zuidelijke helling der Alpen groeit. Het geslacht *Cytisus* nu bevatte destijds een zeer groot aantal soorten, die vrij uiteen liepen en dit gaf dan ook den Duitschen plantkundige Grisebach, toen hij in 1843 dit geslacht bestudeerde, aanleiding om het viertal soorten, dat meer een boomvorm aanneemt, van de overige te scheiden en die tot een nieuw geslacht bijeen te voegen, dat hij toen zijn ouden naam *Laburnum* terug gaf.

Uit het hier voorgaande volgt dus, dat de Goudenregen een z.g.n. boomachtigen heester is, d.w.z. een heester, die zoo groot kan worden, dat hij geheel het voorkomen van een boom aanneemt. Inderdaad is dit met hem het geval en een der sprekendste voorbeelden hiervan is zeker wel het exemplaar, dat vlak bij den ingang van den Leidschen Hortus staat. Aan den voet gemeten, heeft deze Goudenregen een omtrek van ruim 2.40 M., op ongeveer ½ M. hoogte uit den grond vertakt die houtmassa zich in een zestal takken, waarvan de twee diksten een omtrek hebben van resp. 70 en 80 c.M. en de dunste van

30 c.M. De geheele boom heeft een hoogte van ruim 8.5 M. en de kroon een doorsnede van ruim 8 M. Ongetwijfeld is dit een van de grootste en zeker een der oudste exemplaren, die er van in ons land voorkomen, wat niet wegneemt, dat de zware takken toch nog bedekt zijn met het eigenaardig gladde lederkurk, dat aan deze heesters eigen is en waardoor het schijnt of zij met een bruine lederlaag bedekt zijn. Op deze schors zijn hazen en konijnen bijzonder verlekkerd, zoodat het in streken, waar deze dieren veel voorkomen, vaak werd opgemerkt, dat zij des winters, vooral de jonge exemplaren op een halven meter boven den grond geheel kaalvreten, waardoor dan de heesters dood gaan.

Daar de Goudenregen bijzonder langzaam groeit, is het hout zeer hart en taai en vooral het oude hout verkrijgt een mooie, donkerbruine kleur, waardoor het eenigszins op ebbenhout gelijkijkt. Hieraan ontleent deze heester dan ook zijn franschen naam „Faux Ebénier”. Deze eigenschap en ook het feit, dat het hout eertijds voor het vervaardigen van boogen werd gebruikt, hebben de Engelsche plantkundigen, Miller en Hanbury, dan ook aanleiding gegeven om het voor fijn meubelwerk warm aan te bevelen. Het wordt echter zoo goed als niet daartoe gebruikt, wijl de boomen zoo langzaam groeien, dat het niet mogelijk is om stukken van voldoende afmeting te verkrijgen. Dat werkelijk groote exemplaren door dit langzame groeien weinig voorkomen, spreekt wel van zelf. In vrij oude buitenplaatsen treft men er dan ook gewoonlijk middelmatig groote boomen van aan en in de tuinen van lateren datum vindt men er in den regel kroonboompjes van.

Sterk vertakken doet de Goudenregen zich gewoonlijk ook niet, de oudere takken zijn echter in den regel dicht bezet met korte twijgjes, waar dan de knoppen dicht opeen geplaatst aan voorkomen.

De bladeren van den Goudenregen zijn samengesteld en bestaan uit drie z.g.n. blaadjes, die langwerpig ovaal van vorm ongeveer 6 c.M. lang en 3 c.M. breed zijn. Uit iederen knop ontwikkelen zich een viertal dergelijke bladeren, die op een bladsteel van 6 à 8 c.M. lengte staan. Aan de bovenzijde zijn zij donker glanzend groen, aan de onderzijde behaard. Dicht bebladerd is deze boom dus niet. Tusschen de bladeren in en gelijk daarmee ontwikkelen zich in den regel de afhangende bloemtrossen. Deze bereiken een lengte van 25 à 30 c.M. en zijn, zooals uit de bijgaande afbeelding duidelijk blijkt, dicht met bloemen bezet, die z.g.n. vlindervormig, 1½ c.M. groot en schitterend goudgeel van kleur zijn. Daar in den regel iedere knop ook een bloemtros voortbrengt, bloeit de Goudenregen zeer rijk en door de sprekende kleur der bloemen levert hij dan in de laatste helft van Mei een inderdaad schitterend gezicht op. Daar de bloemen niet allen tegelijk opengaan, doch van den voet naar den top toe ontluiken, duurt de bloei zeer lang en kan men gerust aannemen tusschen de veertien dagen à drie weken plezier van een Goudenregen te hebben. Dan beginnen de bloemen af te vallen en worden opgevolgd door kleine groene peultjes, die gaandeweg grooter worden, totdat

BLOEMTROSSEN VAN BLAUWE- EN WITTEREGEN.

zij 5 à 6 cM. lang zijn, zij zijn dan volgroeid, worden gaandeweg bruin, springen open en laten een aantal donker bruine boontjes vrij.

In dezen toestand is de Goudenregen werkelijk eenigszins gevaarlijk en niet genoeg kan er voor gewaarschuwd worden om vooral kinderen de peulen of boontjes niet te laten opzoeken. De vruchten, zoowel als de zaden, bevatten toch een sterk werkend alcaloïd, de z.g.n. cytisine, die zeer vergiftig is. Telken jare hoort men dan ook van kinderen, die ernstig ongesteld geworden en vaak overleden zijn, doordat zij de vruchten of boontjes van den Goudenregen opgegeten hebben. Voorzichtigheid is dus wel degelijk met hem geraden.

Gerust kan van den Goudenregen getuigd worden, dat hij gemakkelijk is in de kultuur en zich met bijna iederen grond tevreden stelt, wat niet wegneemt, dat hij de voorkeur geeft aan een eenigszins vasten, voedzamen bodem. Eenmaal geplant, behoeft hij niet veel zorg meer, daar men er de mooiste, rijk bloeiendste exemplaren van verkrijgt, wanneer men er niets aan snoeit. In den beginne wortelen de jonge boomen wel eens slecht aan en hebben daardoor neiging om om te waaien, en dat te meer, daar vooral de kroonboompjes wel eens vrij zware kronen hebben; hierom is het dan ook geraden om goed toe te zien, dat de jonge boompjes na het planten behoorlijk vastgezet worden.

Het voortkweken van den Goudenregen geschiedt in den regel door zaden en zijn variëteiten worden meestal door middel van veredelen vermenigvuldigd. Wij raden echter den liefhebbers dergelijke boomen niet zelf voort te kweken, doch ze liever van een goeden boomkweker te betrekken. Men kan dat gerust doen, daar zij verre van duur zijn.

Tegenwoordig wordt de Goudenregen ook zeer veel als trekheester gebruikt en vroeg in het voorjaar in bloei staande, levert hij een inderdaad prachtig gezicht op. Wil men dit doen, dan moet men jonge, krachtige heestertjes reeds vroeg in het voorjaar, voordat de knoppen, uitgegroeid zijn, in potten zetten. Men laat ze dan des zomers buiten staan en zorgt er voor, dat zij niet droog worden, noch doorwortelen. In het najaar bedekt men de ingegraven potten met wat blad en in Februari kan men dan, door ze gaandeweg in een iets warmere kas te zetten, met het forceeren beginnen. Al te warm willen zij echter niet getrokken worden.

Er zijn tegenwoordig een vijftiental verscheidenheden van den Goudenregen bekend, veel verschillen doen zij echter onderling niet. Een wel aan te raden variëteit is de *Laburnum vulgare alpinum*, omdat hij een paar weken later bloeit dan de soort; ook de *Lab. vulg. pendulum*, met afhangende takken, vormt een zeer mooien en aanbevelenswaardigen treurboom. Iederen tuinbezitter kan dan ook het aanplanten van een paar Goudenregens aanbevolen worden.

E. Th. W.

ARROWROOT.

ARROWROOT is nog steeds een zeer bekende en voor zekere doeleinden gezochte meelsoort. De meelspijs, die men er uit kan bereiden, is bijzonder licht verteerbaar, waarom het gebruik er van dikwijls aan ingewandlijders wordt aanbevolen, terwijl het ook een zeer bekend voedsel voor kleine kinderen is.

De echte arrowroot is afkomstig van een Zuid-Amerikaansche plant, de *Maranta arundinacea*, die in onze West-Indische bezittingen en ook in Oost-Indië vrij veel verbouwd wordt. De plant, die tot de familie der Gembersoorten, de *Zingiberaceae*, behoort, heeft een vrij dikken, vleezigen wortelstok. De wortelstokken worden in stukken gesneden, daarna in houten vaten fijngestooten, en met een vrij groote hoeveelheid water overgoten. Door voortdurend roeren slaagt men er in het meel zich van de omgevende vezels te doen afscheiden en daar het aanmerkelijk zwaarder is dan water, zakt het naar den bodem van het vat. Nadat men het meel korten tijd heeft laten bezinken, wordt het water met de overblijfselen van de wortelstokken afgegoten. Het onzuivere meel blijft dan over en door er weder veel water op te gieten, het flink om te roeren, op nieuw te laten bezinken en weder af te gieten, wordt het reeds veel gezuiverd. Na deze bewerking eenige keeren herhaald te hebben, verkrijgt men het zuivere meel, dat dan in de zon gedroogd en daarna in bussen in den handel wordt gebracht.

De eenigszins vreemde naam van deze meelsoort is afkomstig van de Braziliaansche Indianen, die het aroe-aroe, d. w. z. meel van meel noemden, welke naam sloeg op zijn bijzondere fijnheid. De Portugeezen verbasterden later dezen naam in Aruruta, waarvan de Engelschen weder arrow-root maakten.

In den laatsten tijd wordt ook veel meel, gewonnen uit de knollen van *Tacca pinnatifida* in den handel gebracht. Deze plant behoort thuis op de Zuidzee-eilanden, voornamelijk op Hawaï, waar zij tegenwoordig vrij veel gekweekt wordt. Haar knollen gelijken eenigszins op groote aardappelen; bij de meelbereiding worden die stuk gesneden, verbrijzeld en het zetmeel er, evenals bij de Marantaknollen, uitgewaschen.

Het zetmeel uit Taccaknollen gewonnen, verschilt in eigenschappen niet veel met de echte arrowroot, anders is dat met het meel, dat onder dien naam in den handel gebracht wordt

en niets anders is dan een fijn soort aardappelmeel. Bij het koopen er van lette men dus goed op, wat men krijgt.

E. Th. W.

RUNDVEE.

REEDS in voor-historische tijden moet de bevolking van het tegenwoordige Holland in hoofdzaak uit herders hebben bestaan. Tal van vondsten uit grijze oudheid wijzen er op dat de eerste bewoners van ons land rundvee in getemden staat bezaten. Romeinsche schrijvers als Tacitus en Julius Caesar maken melding van de ontzaglijke kudden vee die de Friezen bezaten. 's Zomers werden deze dieren op natuurlijke weiden geweid, 's winters in hooger gelegen bosschen gehouden. Op de bekende terpen in Friesland vluchtten niet alleen menschen voor de overstromingen maar daar kwamen ook de stieren, ossen en koeien bijeen in tijden van water-nood. De Romeinen drongen de Friezen tot het betalen van een groote schatting die in hoofdzaak uit ossen bestond welke dienen moesten voor voeding der soldaten en gedeeltelijk ook om de zware wagens, katapulten en andere belegeringswerktuigen te trekken. Hoe of deze eerste bewoners aan dit vee kwamen ligt vrijwel in het duister. Het schijnt echter uitgemaakt dat de Germanen het op hun tochten Westwaarts medevoerden en dat het van kleur rood of rood met wit was. Gedurende de Middeleeuwen was het Hollandsche vee nog steeds roodbont, eerst later werden zwartbonte dieren ingevoerd, welke veelal met de roode gekruist werden, zoodat de duidelijkste verschillen langzamerhand vervaagden en beide rassen slechts betrekkelijk weinig meer van elkaar verschillen.

Daarentegen schijnt het dat het zwartbonte vee reeds in oertijden getemd werd en gefokt uit het wilde vee dat een gedeelte van Rusland bevolkte. Oude volksstammen waarvan bijna alle sporen zijn uitgewischt, Kelten en Kimberen, waarschijnlijk van Slavischen oorsprong fokten deze zwartbonte koeien uit het zwarte wilde vee (*Bos primigenius*). Op hun tocht Westwaarts brachten zij het op verschillende plaatsen in Europa. Juist op die plaatsen waar het oude verblijf van Keltische stammen is nagewezen, is de kleur van het rundvee nog in hoofdzaak zwartbont, terwijl van streken als Holland waar nu veel zwartbont vee voorkomt kan nagewezen worden dat daar invoer van elders plaats had. Zoo had b.v. het tegenwoordige Jutland reeds in oude tijden machtige kudden van zwartbont vee en werd van daar uit later vee gezonden naar Holland, Duitschland enz.

Andere onderzoekers maken weinig verschil in oorsprong tusschen het roode en het zwarte vee. Ja, vrij algemeen gelooft men dat al het z.g. laaglandsvee dat in Holland voorkomt, afstamt van het *Bosprimigenius* en men zoekt het verband in de verschillende schedelvormen. Dit wilde rund moet een lange smalle kop hebben bezeten met een vlak voorhoofd in tegenstelling van het z.g. Breedkoppige Rund waarvan dan het bergvee moet afstammen dat in Zwitserland, Tirol en Oostenrijk zulke goede trekkrachten levert.

Tenslotte vermelden vele anderen het *Bos brachyrros* dat zelf uit Azië stammende, tot nakroost leverde de tegenwoordige Algauekoeien, het Zwitsersche bruine Alpenvee enz.

De geleidelijke selectie, meestal nog zonder bepaald doel en vrijwel onbewust, deed in de verschillende streken talrijke rassen ontstaan die ieder van zich bepaalde uitstekende eigenschappen bezaten. Van een bepaald doelbewust fokken, waarbij reeds langs wetenschappelijke weg de kenmerken werden waargenomen en genoteerd, waarbij tevens een bepaald doel in het oog werd gehouden, wordt het eerst melding gemaakt in Engeland waar de Gebr. Colling omstreeks 1575 er na jarenlange zorgvuldige selectie en goede verpleging in slaagden het beroemde Shorthorn-vee te fokken uit oorspronkelijk Hollandsche runderen. Deze dieren zijn ware wonderen van geschiktheid om gemest te worden. Zoo bereikt het éénjarige dier soms reeds een gewicht van 800 K. G. De kop en de pooten, als voor dit doel onbruikbaar, zijn tot minimale afmetingen teruggebracht. De schoft en het kruis die veel vleesch kunnen dragen zeer groot en breed. De rug is sterk en recht. Het tarra is hier tot een ongelooflijk klein procent teruggebracht.

Het menschelijk vernuft heeft de grenzen van het productievermogen van het rundvee verbaasd uitgebreid. Het Shorthorn- of Durhamvee produceert enorme hoeveelheden vleesch. Het Jerseyvee is aangewezen om veel melk te leveren en veel vet (boter) in die melk. Een beste Friesche koe levert melk met b.v. 3,5—4% vet. De kleine Jerseykoe brengt het tot 7 en 8%. Een klein lichaam met uiterst fijne ledematen, een dunne huid en een welgevormden uier, brengt hier enorme hoeveelheden melk voort en daarin de dubbele hoeveelheid boter uit die melk.

Eigenaardig is voorts het ongehoorde vee in vele streken van Engeland en Schotland en dat zich ook uitstekend laat mesten. De horens zijn een onnoodig tarra!

Toch ook Holland kan bogen op reusachtige resultaten van zijn rundveeteelt. Naast de energieke handel over de geheele wereld ontwikkelde zich omstreeks 1600 een bloeiende veeteelt hoofdzakelijk in de provincies Holland, Friesland en Groningen.

Czaar Peter de Groote voerde ons vee in Rusland in, verder werden talrijke koeien en stieren uitgevoerd naar Engeland, Frankrijk en Duitschland. In latere jaren brachten Hollandsche kolonisten dit vee in Amerika. Algemeen werd ons vee gewaar-

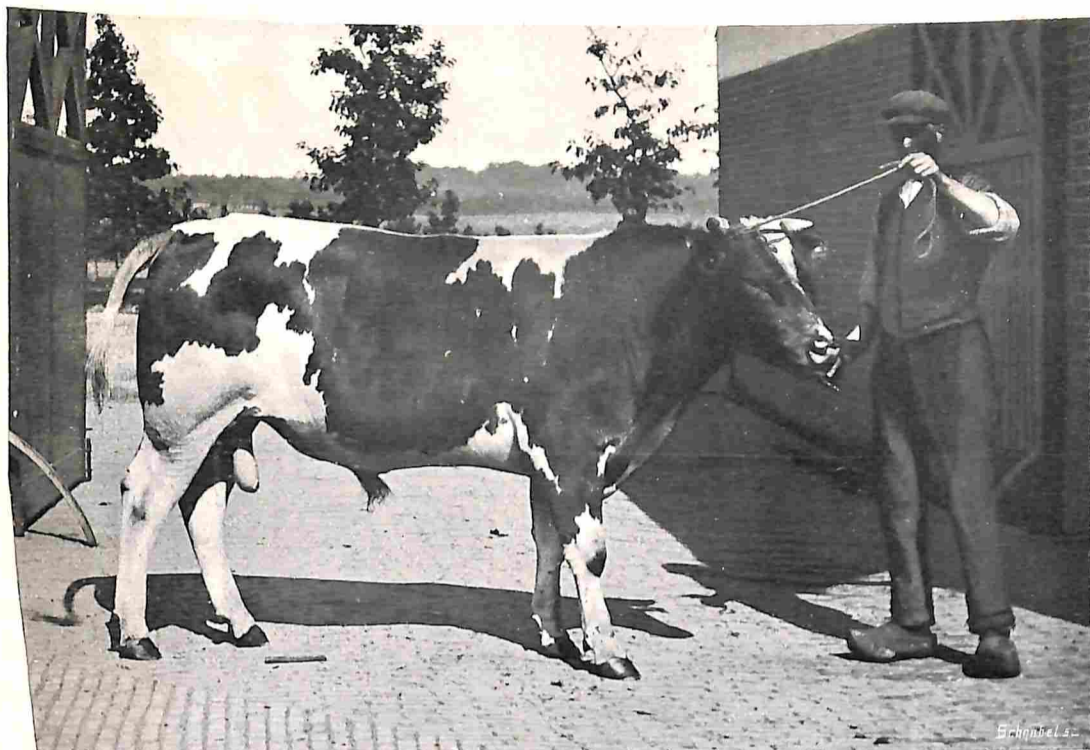

Foto J. A. Prins.

STIER JAN II. ROODBONT. MAAS-RIJN-IJSSELSLAG.

Foto J. A. Prins.

EEN KOE VAN HET ROODBONT MAAS-RIJN-IJSSELSLAG.

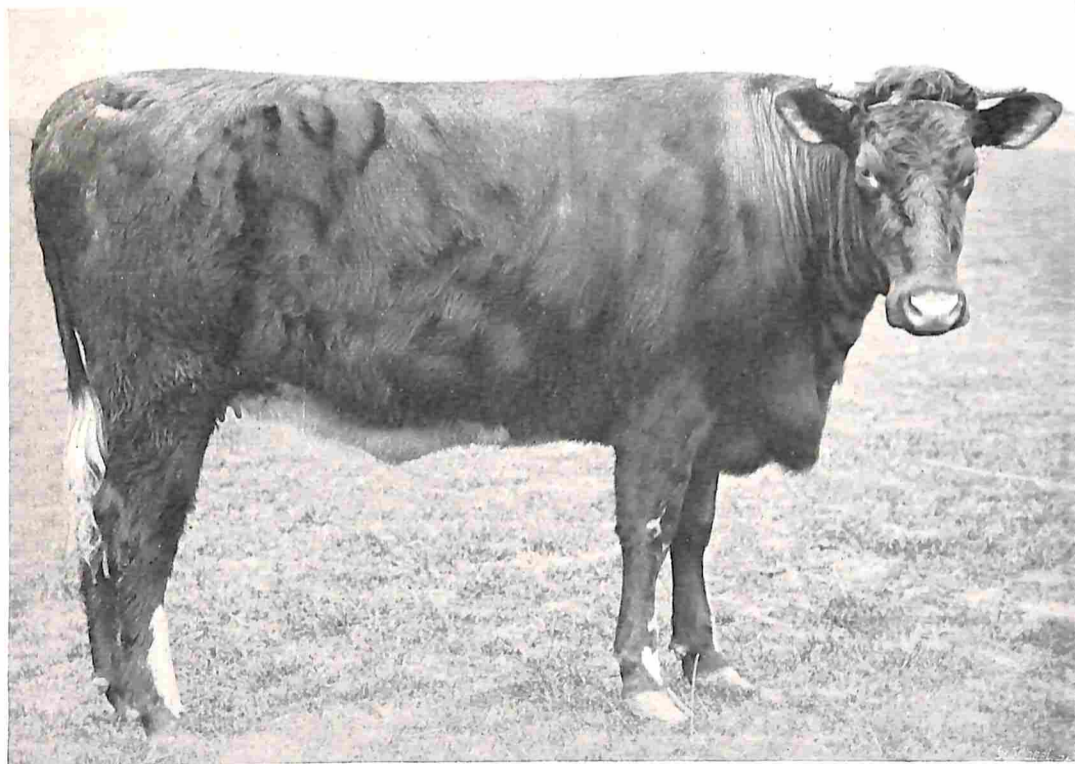

Foto A. J. Magielse.

SHORTHORN-(DURHAM) KALFVAARS.

deerd door de groote krachtige bouw en de melkrijkheid.

Een van de factoren die grooten invloed op het fokken hebben is een goede voeding. En juist deze factor was hier te lande steeds van grooten invloed. De buitengewone goede weiden op de kleigronden van Holland en Friesland leverden een voortreffelijk voedsel. Door den reusachtigen wereldhandel die Holland ontplooiden werden de boeren in staat gesteld hooge prijzen voor hun vee te maken, hetgeen ten goede kwam aan de stallen en verdere verpleging. De bekende Hollandsche zindelijkheid, althans in woonhuizen, straten en stallen bracht er het hare toe bij goed vee te doen ontstaan. Ten slotte was de verpleging vooral van de kalveren meestal zeer goed en de voeding uitstekend, doordat de rijke boer er niet tegen opzag groote hoeveelheden melk aan het jonge vee te voederen en ten slotte de hooge fokprijzen deze kosten weer dekten. Door de groote productie van kaas en boter op eigen boerderij hield de boer veel van de z.g. wei en karnemelk over, die gebruikt werden voor het jongvee.

Toch ging de veehouderij in vroeger eeuwen niet zoo gemakkelijk als men oppervlakkig zou denken. Groote calamiteiten als overstromingen en besmettelijke veeziekten deden meermalen groote schade aan onzen veestapel. Geschiedschrijvers maken melding van een epidemie van runderpest in het jaar 1741 toen alleen in Friesland ruim 48000 koeien omkwamen, in 1744 weder in Friesland bijna 110.000 stuks. Uit later jaren vinden wij geweldige overstromingen in 1816 en 1817, toen meer dan 184000 runderen verdronken. In 1825 weder een dergelijke overstroming! De runderpest deed in 1865—1867 weder bijna 120.000 stuks vee omkomen. Denkt men ten slotte aan het verschrikkelijke mond- en klauwzeer, dat in 1891 en 1911 door gansch Nederland woedde, dan ziet men dat de veehouderij meerdere malen getroffen is door groote rampen, die haar vooruitgang steeds weer belemmerden.

De indirecte gevolgen van zulk een besmettelijke veeziekte zijn ook niet te onderschatten. De export wordt aanzienlijk belemmerd doordat andere landen hunne grenzen sluiten, om op die wijze te trachten het gevaar te weren. De ramp van het vorige jaar die trouwens bijna geheel Europa teisterde wordt bovendien nog verergerd door de groote duurte van alle krachtvoeder, dat de beesten 's winters moeten hebben. De slechte voeding in vele weiden door de ongekende droogte kwam op zich zelf ook weer ten nadeele van onzen veestapel. Genoeg, wij kunnen de opsomming van al die rampen eindigen; zij teisterden ons nationaal bezit en vonden hun culminatiepunt in het jaar, dat nu ten einde is.

De groote verbeteringen in onze veeslagen werden gedurende de laatste tijden bereikt door de inrichting van stamboeken. Friesland ging hierin voor en bereikte in enkele tientallen van jaren enorm veel. Later werd het Nederlandsch Rundvee-stamboek opgericht en deze stichting heeft er belangrijk toe bijgedragen onzen veestapel te maken tot wat het nu is. Holland kan bogen op een vee dat wat betreft melkrijkdom en geschiktheid om te mesten zijn wedergade niet vindt.

Het doellooze kruisen met vreemd vee dat vroeger maar al te veel plaats had, is tot een minimum beperkt. Over het algemeen fokt men nu zuiver in één bepaald veeslag en de goede gevolgen daarvan bleken reeds.

Het stamboek neemt geen kruisingen op, slechts zuiver gefokte exemplaren, die bovendien aan tal van eischen moeten voldoen. Gekeurd volgens bepaalde

13 Januari 1912.

BUITEN.

stelsels door onpartijdige commissie's en onderzocht op hun capaciteiten wat betreft melk en boteropbrengst, voorts gerangschikt volgens bekende afstammingen, vormen de stamboekdieren het puikje van ons rundvee, dat gezocht door den buitenlander, zeer hooge prijzen opbrengt en één bepaalde richting aan alle fokkers wijst.

Het Stamboek onderscheidt drie veeslagen n.l.: het meest zwartbonte Friesche en Hollandsche veeslag, het Groninger, met „blaarkoppen" en het roodbonte Maas-Rijn-IJsselslag, kortweg IJsselvee genoemd. Deze drie veeslagen vertoonen voor den kenner niet geringe verschillen, zoowel in bouw als in eigenschappen.

Bij alle drie veeslagen stelt men zich ten doel te fokken in de richting van veel en vette melk, zoowel als van mestgeschiktheid en stevigen bouw. Deze laatste eigenschap is wellicht vroeger te veel over het hoofd gezien, doch is voor ons vee noodzakelijk, en het is niet genoeg in het Stamboek te prijzen, dat het zooveel gewicht hecht aan een goeden bouw, waardoor de geschiktheid om gemest te worden niet verloren gaat, en bovendien ook de gevaarlijkste vijand van ons vee, n.l. de tuberculose bestreden wordt. Een ruime diepe borst treedt als gewenschte eigenschap meer en meer op den voorgrond.

Het Friesche vee jarenlang in de uitsluitende melkinrichting gefokt heeft zeer veel te lijden door tuberculose, en het zal te danken zijn aan zorgvuldige selectie, goede verpleging en niet het minst aan de eenigszins gewijzigde fokrichting, zoo men deze ziekte voldoende baas wordt. Het Friesche vee is reeds wereldberoemd, naar alle werelddelen werd het reeds uitgevoerd, reusachtige fokprijzen werden gemaakt, en het droeg voor geen gering deel bij aan onze nationale welvaart.

De Groninger blaarkop, zwart met witte kop, is van oudsher iets meer vleeschttype. Door de algemeene vervanging van den veeteelt in Groningen door den akkerbouw, heeft dit veeslag niet die beteekenis als het Friesche. Het derde veeslag, het roodbonte IJsselslag, is eerst in opkomst en het is in dit vee, dat het Stamboek nog ware wonderen zal kunnen verrichten. In geen veetype worden de eigenschappen van melkvee zoo mooi gepaard aangetroffen met de eigenschappen van mestgeschiktheid als in dit slag! De tuberculose is er nagenoeg onbekend! Dit vee is met mindere weiden tevreden dan het Friesche en het geeft nu reeds hooge vetgehalten in de melk. In doorsnede blijft de hoeveelheid melk nog verre beneden die van de Friesche nichten, toch hierin kan wel verbetering gebracht worden, als men meer en meer bij het fokken het nut van een goede boekhouding met geregelde registratie van melkopbrengsten gaat inzien.

Naast deze drie, door het Stamboek erkende veeslagen, vindt men nog tal van mindere of gelijkwaardige variëteiten, die grootendeels wel onder te brengen zijn bij een dezer drie slagen, doch slechts in onderdeelen kleine afwijkingen geven. Bovendien is door het ondoelmatig kruisen met vreemd bloed of door het willekeurig kruisen onderling een groot aantal koeien ontstaan, die tal van afwijkingen vertoonen.

Vermelding verdienen ten slotte de lakenvelders, zwartbonte Hollandsche koeien met de eigenaardigheid dat de romp omgeven is als met een wit laken en het verdere lichaam zwart behaard is. De Amerikanen, tuk op iets buitengewoons, hebben deze Lakenvelders veel aangekocht en er bestaat zelfs een stamboek uitsluitend van lakenvelders in Amerika. Deze variëteit van ons Hollandsch vee beteekent hier te lande zeer weinig.

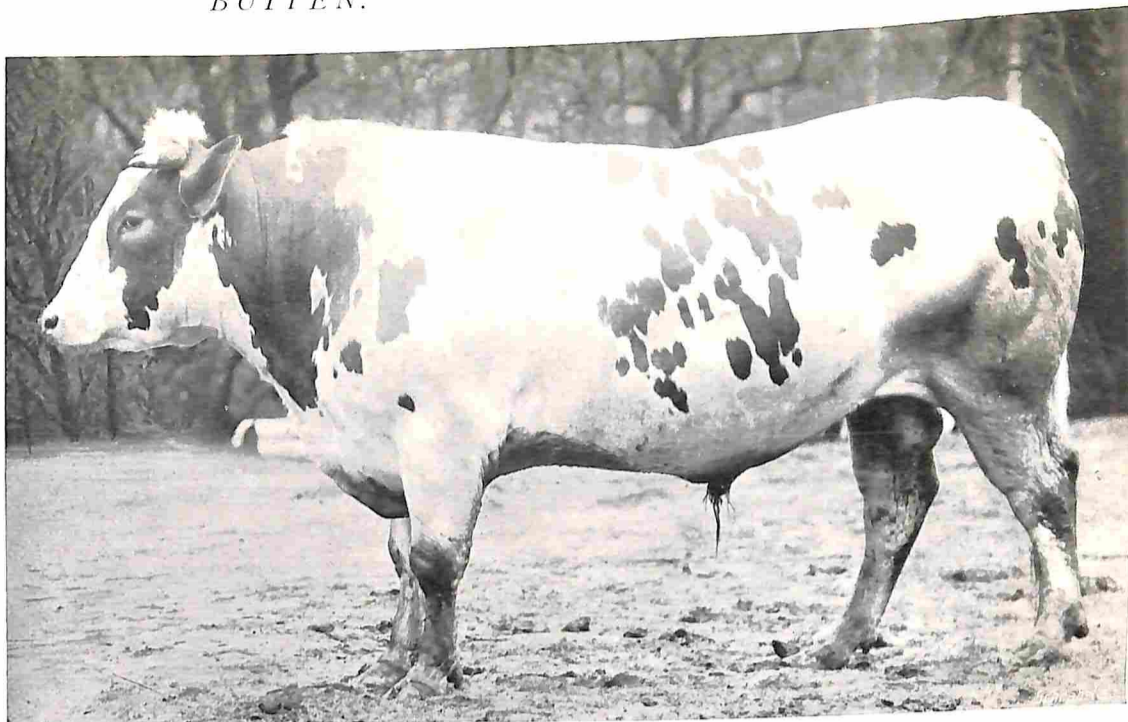

Foto A. J. Magiels.

GEKRUISTE ZEEUWSCH-HOLLANDSCHE STIER.

Foto A. J. Magiels.

INGEVOERDE HOLLANDSCHE STIER.

Foto A. J. Magiels.

GEKRUISTE STIER. SHORTHORN MET ZEEUWSCH RAS.

ZEESPINNEN-MASKERADE.

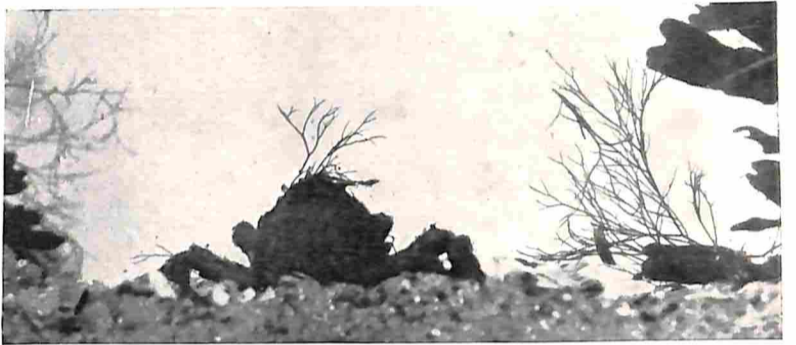
I. EEN ZEESPIN (*HYAS ARANEA L.*) OP DEN BODEM, RECHTS EN LINKS EEN ROODWIER (*CERAMIVM RUBRUM AG.*) EN GROOTBLADIG BLAASWIER (*FUCUS VESICULOSUS L.*) DE NOG GEHEEL ONBEKLEEDE ZEESPIN IN EENIGSZINS OPGERICHTE HOUDING VAN DE RUGZIJDE GEZIEN.

II. DE ZEESPIN IS VAN PLAN HET BOVENSTE DEEL VAN HET KOPBORSTSCILD, MET STUKKEN ROODWIER, DIE ZE VAN DEN WIERBUNDEL AFUKT, TE VERMOMMEN. DE MANIER WAAROP ZE DAT DOET, WIJST OP DE BUITENGEWONE BEWEEGLIJKHEID VAN DEN RECHTER SCHAARPOOT.

III. DE ZEESPIN IS VAN PLAN, HET BOVENSTE DEEL VAN HET KOPBORSTSCILD MET STUKKEN ROODWIER, DIE ZE VAN DEN WIERBUNDEL AFUKT, TE VERMOMMEN. DE MANIER WAAROP ZE DAT DOET, WIJST OP DE BUITENGEWONE BEWEEGLIJKHEID VAN DEN RECHTER SCHAARPOOT.

IV. DE KRAB ZIT EENIGSZINS INEENGEDOKEN, HAAR KOPBORSTSCILD IS VERDER VERMOMD. BEHALVE LANGE STUKKEN *CERAMIVM*, HEEFT ZE OOK EEN BREED STUK PLANTENREST GESCHIKT BEVONDEN, DAT NU RECHTS AAN DEN KOP IS GEHECHT.

V. DE ZEESPIN HEEFT DE STUKKEN ROODWIER (*CERAMIVM*) WEER VERWIJDERD, TERWIJL ZE DAARVOOR IN PLAATS GROOTERE STUKKEN BLAASWIER AAN HAAR LICHAAM HEEFT GEHECHT.

VI. KOPBORSTSCILD EN POOTEN ZIJN ZOO MET ALLE MOGELIJKE, MEEST GROOTE PLANTENRESTEN BESTOKEN, DAT DE VORM DER KRAB BIJNA VERDWENEN IS. DE ZEESPIN KAN NU NAUWELIJKS NOG ALS EEN DIER WORDEN HERKEND.

WANNEER we eens een kijkje nemen in het achterzaaltje van het aquarium te Amsterdam, dan vinden we aan de rechterzijde op een tafel een bekken staan, waarin we, behalve de bekende heremietkreeft, ook twee exemplaren vinden van de zonderling gevormde krab, die het onderwerp van deze causerie uitmaakt.

Er zijn twee „zeespinnetjes” aanwezig. Die naam is wat misleidend, maar dat is vergeeflijk omdat dit grappig uitzijende krabbetje werkelijk veel van een spinnekop heeft. Gewoonlijk zitten ze stilletjes op het rotsgroepje, of hangen als acrobaten in de zeegewassen. Hunne kleur is een bruinachtig zwart, zoodat ze maar weinig tegen het rotsje afsteken.

Deze toevallige gelijkenis op de omgeving schijnt hen echter niet voldoende te zijn en zoo kunt ge soms zien, dat de krabbetjes zich gaan vermommen. Tenminste men neemt aan, dat ze eenerzijds om hunne vijanden te ontgaan, anderzijds om hunne prooi gemakkelijker te kunnen besluipen, een soort maskerade opvoeren. Hun lichaam is grotendeels met zeer kleine, slechts met de loupe zichtbare haakjes bedekt en aan deze haakjes nu worden allerlei voorwerpen als: stukjes van sponsen, polypenstokken en zeewier vastgestoken. Hoewel ik de zeespinnetjes in Artis hiermede nog niet bezig heb gezien, kon ik toch herhaaldelijk waarnemen, dat op hun pantser inderdaad vreemde voorwerpen waren vastgehecht.

Tot het vasthechten van die voorwerpen, komt hen, behalve de kleine haakjes, ook de zeer groote beweeglijkheid der scharendragende pooten uitmuntend te stade.

De afbeeldingen toonen onweerlegbaar aan, dat de zeespin met

haar schaarpoeten gemakkelijk haar rug en den bovenkant van den kop bereiken kan. Gewoonlijk begint, volgens Bartels, de zeespin haar vermommingswerk bij de voorhoofdstekels en de, ook zonder vermoming reeds vreemd uitzijende krab, krijgt dan een zeer potsierlijk uiterlijk, doet wel wat aan een Indiaan met hoofdtooi denken. Naar men meent, verandert de krab hare vermoming in verband met de veranderde omgeving en de afbeeldingen doen ons zien, dat de krab, na zich eerst met een roodwiertje (*Ceramium rubrum Ag.*) te hebben versierd, daarna ook stukken blaaswier heeft geplukt en bij haar tooi gevoegd. De vormen van de krab verdwijnen dan bijna geheel en het is zeer waarschijnlijk, dat die vermoming het dier goede diensten bewijst, hoewel dit in 't onderhavige geval nog niet bewezen is.

De twee kleine zeespinnetjes in het aquarium zijn meestal niet erg bekleed. Het schijnt mij toe dat ze nu en dan de aan-gebrachte vermoming weer verwijderen.

De bezoeker van 't aquarium, dat vooral in dezen tijd veel moois en merkwaardigs biedt, moet niet nalaten eens even bij deze merkwaardige diertjes te gaan kijken.

Tijdens de opnamen I—IV* stond het aquarium met de zeespin op een vrij donkere, bij V en VI echter op een lichte plaats. Naar het scheen vond de krab op de lichte plaats de vermoming met *Ceramium* niet voldoende en gebruikte zij daarom het blaaswier om zich aan de veranderde omstandigheden aan te passen.

De opnamen I—III zijn binnen 12 uren gemaakt, tusschen III en VI liggen elk 24 uren. Alles op $\frac{2}{3}$ der ware grootte.

S. LEEFMANS.